

integritatem nascentis [*an nascendi*] necessitate non violavit. Dubium ergo non est, cum sit creatio de Spiritu incorruptibilis Dei, incorruptibilem etiam editionem fuisse; et quod erat fragile hominis, divinitatis potius virtute servatum, quam id quod erat Dei, fragilitate hominis imminentum.

- 1419** Lib. II, cap. XII. [...] *Zacch.* – His praeterea illud adiiciunt, [Manichaei] non veram in Christo carnem fuisse, sed ex nescio qua re vel fluento frivolum speciem pro homine demonstratam. Quid ergo universa praedicatio prophetarum de corporali eius nativitate praemonuit? Quid diversis vicibus Angeli sunt locuti? Ioannes deinde fortasse non missus est, aut illa ad eundem Dei Patris falsa sententia est: *Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam.*¹ Quid denique intra beatissimam Virginem infusio sancti Spiritus fecit? Cur non in abolitionem secundum praedictos tumentis uteri tempus exceptum est? Ubi integra felicis puerperii signa, et partus matrum omnium conditione sublimior?

ANTIPATER BOSTRENUS (saec. V)

HOMILIAE²

- 1420** Homilia in S. Io. Baptistam, IX. "Ἐκτῷ γάρ μηνὶ τῆς συλλήψεως τῇ Ναζαρὲτ ἐπεδήμησε Γαβριὴλ Παρθένῳ κομίζων Πατρὸς εὐαγγέλια· ἦν ἐπὶ οἴκου θεασάμενος, ἡσπάζετο πρότερος: «Χαῖρε, κεγχριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Χαῖρε, λέγων, ἡ πρώτη καὶ μόνη τίκτουσα βρέφος κατάρας ἐλεύθερον. Χαῖρε, ἡ κόσμῳ γεννῶσα ζωῆς ἀφορμήν. Χαῖρε, ἡ ἄφθορος, ἀλλ' οὐκ ἀτεκνος. Χαῖρε, ἡ ἄγαμος, ἀλλ' οὐκ ἄγονος. Χαῖρε, ἡ ἀσπόρος, ἀλλ' οὐκ ἀκαρπος.

- 1420** Homilia in S. Io. Baptistam, IX. Sexto enim a conceptione Ioannis mense, Gabriel in urbem Nazareth venit, ut faustas a Patre annuntiationes ad Virginem deferret. Quam cum domi visisset, prior salutavit (dicens): *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*³ Ave, inquiens, quae prima et sola paris infantem a maledictione liberum. Ave, quae mundo gignis originem vitae. Ave, quae incorrupta, sed non expersa prolixa. Ave, quae innupta manes, sed non infecunda. Ave, quae

¹ Malach. III, 1.

² Istaes duae Homiliae sunt *Antipatris Bostreni*, secundum Cay (I, 889), Bar (III, 5), JUGIE (*Echos d'Orient*, 22 [1923], pp. 129-152) et alios; diserepat CARO (RPhTh, 547).

³ Lc. I, 28.

• PL 20, 1114, 1144.

Χαῖρε, ἡ δόδύνας ἀναμένουσα, ὠδῖνας οὐκ ἔχουσα. Χαῖρε, ἡ τῷ σῷ προπάτορι Ἀδὰμ προστάτην φέρουσα. Χαῖρε, ἡ ἀκόπως βαστάζουσα τῆς κτίσεως τὸν θεμέλιον. Χαῖρε, ἡ ἀπόνως μεσιτεύουσα τῇ θυητότητι. Χαῖρε, ἡ τίκτουσα Θεὸν οὐ γυμνόν, καὶ ἀνθρωπὸν οὐ ψυλόν. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ».

^{PG}
85, 1772 X. 'Η δὲ χαρὰν ἀκούσασα, οὐχ ἥπλωσε τὴν ἀκοήν, ἀλλ' ἐδιασάνισε τὴν φωνὴν «Ποταπός, λέγουσα, ὁ ἀσπασμὸς οὗτος;» »Ο αὐτόκλητος εἰς τὸ δωμάτιον ἥμῶν εἰσελθών, Τίς, φησίν, οὗτος; οὐ συνήθης, οὐκ Ἀδὰμ ἀπόγονος· τεκμαίρομαι τῇ μορφῇ ὡς ἔνοιος ὁ ἀσπασμός· οὐ πάρεστιν Ἰωσήφ· * οὐκ ἀπάγομαι τῇ φωνῇ· μόνη γάρ, ᾧς φασι, λελάηκεν ὁ ἀρχέκακος τῇ πρωτοπλάστῳ.

*1773 'Ο δὲ ἄγγελος πρὸς αὐτήν· «Μή φοβοῦ, Μαριάμ· χάριν γάρ εὔρες», ἦν ἀπώλεσεν ἡ πρωτόπλαστος· ἐκείνη μόνη τὴν ἀπάτην ἐδέξατο, σὺ δὲ μόνη τῆς ἀπάτης τὴν λύσιν ἐκόμισας. «Τέξεις υἱόν, καὶ τοῦτον καλέσεις Ἰησοῦν».

'Η δὲ τόκον ἀκούσασα καὶ νιόν, «Πῶς, ἔλεγεν, ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρά οὐ γινώσκω;» Οὐκ ἀντιλέγουσα, ἀλλὰ κατὰ πεῦσιν μανθάνουσα· «Πῶς

satu, sed non fructu cares. Ave, quam acerbissimi dolores manent, et partus tamen dolores nescies. Ave, quae primo tuo parenti Adae defensorem profers. Ave, quae sine lassitudine geris totius creatae naturae fundamentum. Ave, quae facile humanitati mediatrix intercedis. Ave, quae Deum sed non nudum, et hominem sed non merum hominem paris. *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*

^{PL}
85, 1771 X. Illa vero etsi gaudium nuntiari audiret, non arrexit aures, 1421 sed sermonem perpendebat, secum inquiens: *Qualis est ista salutatio?*¹ Quis iste est (inquit) qui non vocatus nostram ingressus est domunculam? Non familiaris, non cognatus, non genus ducens ab *1774 Adamo; ex ipsa forma id arguo. *Quam nova haec salutatio! Non adest Ioseph; verbis me abduci haud committo. Primam a Deo conditam mulierem, ut narrant, cum sola esset, allocutus est primus malorum auctor.

Angelus vero ad eam: *Ne timeas, Maria; invenisti gratiam*² quam perdidit quae primo condita est. Ipsa, cum sola esset, deceptionem admisit; tu vero, dum sola manes, deceptionis solutionem obtinuisti: *Paries filium, et hunc vocabis Iesum.*³

Ipsa autem cum partum audiret et filium, *Quomodo, inquit,⁴ erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco?* Non ut contradiceret, sed ut

¹ Lc. I, 29.

² Lc. I, 30.

³ Lc. I, 31.

⁴ Lc. I, 34.

έσται μοι τοῦτο; » Ἐγώ, φησί, μόνη τὴν φύσιν κακινοτομῶ; Ἐπ' ἐμοὶ λυθήσονται τῆς τεκνογονίας αἱ ἀφορμαί; Λέγε μοι, ξένε, τὸν τρόπον· ξένον γάρ σου τὸ εὐαγγέλιον.

XI. «Πνεῦμα ἄγιον», ἔφησεν δὲ Γαβριήλ, «ἐπ’ ἐλεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Δέχου, φησί, Παρθένε, τὸ λεγθέν, καὶ μὴ πολυπραγμόνει τὸ σιγηθέν· τῷ τόκῳ μαρτυρῶ, τῷ τρόπῳ παραχωρῶ. "Αγγελος γάρ, οὐδὲ διδάσκαλός σοι τῆς οἰκονομίας ἐλήλυθα· κηρυξ̄ ἀπεστάλην τῆς Δεσποτικῆς ἐπιδημίας, οὐχ ἐρμηνεύς.

«Πῶς ἔσται τοῦτο; » τὸ πῶς οἶδεν αὐτὸς δὲ παρών· δτι μὲν γάρ πάρεστιν, ἐπίσταμαι· προπηδᾷ γάρ ἐν σοὶ τὸ ἔνδοθεν τεκμήριον· τὸν δὲ τρόπον λέγειν, οὐ δύναμαι. "Οτι δὲ οὐ ψευδολόγος ἐγώ, Ἐλισάβετ μαρτυρήσει μοι, ἐν στειρώσει καὶ γήρᾳ τοῦ ἐν σοὶ κυοφοροῦσα τὸν Πρόδρομον. Εἰ δὲ ἐν στειρώσει καὶ γήρᾳ κυοφόρον εἴρηκα, οὐ μικρὸν τὸ ἐνέχυρον. Στείρας γάρ πρεσβύτιδος καὶ παρθένου ἔς τὸ τεκεῖν μέσον οὐδέν.

1422 XII. Ταῦτα ἡ Παρθένος ἀκούσασα, Ζαχαρίου κατέλαβε τὸ δωμάτιον, ^{PG 85, 1773} καὶ τὴν Ἐλισάβετ εὑροῦσα κυοφόρον, ἡσπάζετο. Μαρία τὴν Ἐλισάβετ ἡσπά-

sciscitando edoceretur (respondebit): *Quomodo erit hoc mihi?* Egone, inquit, sola naturae leges innovo? Num in me liberorum procreationis revertentur rationes? Expone mihi, peregrine, modum: peregrinum enim est, quod affers, nuntium.

XI. *Spiritus sanctus*, ait Gabriel, *superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*¹ Tene, inquit, o Virgo, quod dictum est; et ne sis sollicita de eo quod silentio occultum manet. Certum de partu testimonium fero; modum docere, hoc facultates meas excedit. Nuntius enim mysticae dispensationis ad te veni, non eiusdem interpres: missus fui ut Dominicum manifestarem adventum, non ut rationem explicarem.

Quomodo (inquis) *hoc erit?* Quomodo, novit ipse qui adest; adesse enim eum scio; nam certum in te signum ab intrinsecō se prodit: at modum dicere in mea non est potestate. Quod vero falsa non loquar, testimonium mihi feret Elisabeth, quae, sterilis licet et senex, illius, qui in te est, Praecursorem gestat. Quod si habentem in utero memoravi sterilem et senescentem, iam haud levis momenti pignus habes. Quod enim ad gignendum attinet, nihil a sterili anu ea demum distat, quae virgo esse perseveret.

1422 XII. Haec cum Virgo audiisset, ad Zachariae domunculam se ^{PG 85, 1774} contulit, cumque Elisabeth praegnantem reperisset, eam salutavit. Maria salutavit Elisabetham, et infans intrinsecus respondit. Auris

¹ Lc. I, 35.

ζετο καὶ τὸ βρέφος ἔνδοθεν ἀπεκρίνατο· τῷ γάρ ἐμβρύῳ γέγονεν ἀκοή ἡ τῆς μητρὸς ἀκοή· καὶ ἐπειδήπερ φύσεως ὅροις Ἰωάννης εἰργμένος οὐκ ἵσχε λαλεῖν, ἀλλόμενος ἔλεγε τῇ οἰκείᾳ μητρὶ διὰ τῶν σκιρτημάτων φθεγγόμενος, τῇ δὲ τοῦ Σωτῆρος μητρὶ διὰ τῆς μητρικῆς γλώσσης ἀποκρινόμενος.

Οὐκ ἐνέγκασα δὲ ἡ Ἐλισάβετ τὰ τοῦ τέκνου σκιρτήματα, Πνεύματος ἀγίου πλησθεῖσα ἀνεψώνησε, λέγουσα τῇ Παρθένῳ· «Ἐύλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου». Σύ, * φησίν, εὐλογημένη, ἡ τῆς κατάρας τὴν λύσιν βαστάζουσα. Σύ εὐλογημένη, ἡ τὴν τῆς σοφίας κομίζουσα δωρεάν. Σύ εὐλογημένη, ἡ κυοφοροῦσα τὸν ἐν παραδείσῳ περιπατήσαντα. Σύ εὐλογημένη, ἡς ἴερὸν ὄντιον ὑπῆρξεν ἡ γαστήρ. «Ἐύλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου», ἐξ οὗ φαγὼν ὁ Ἀδάμ νικήσει τὸν ἔχθρόν. Εὐλογημένος ὁ καρπός, ὁ κόσμου γενόμενος τροφὴ καὶ στολὴ. «Καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρός με;» Ταῦτα με, Παρθένε, τὸ ἐμδρυον ἐδίδαξεν ἔνδοθεν, ἐπὶ τῷ σῷ ἀσπασμῷ ὑπὲρ φύσιν ἀλλόμενον. Ταῦτα τῆς Ἐλισάβετ τὰ θεόπνευστα ρήματα.

IN ANNUNTIATIONEM S. MARIAE DEIPARAE

^{PG}
85, 1777 II. "Ἐλθωμεν τοίνυν εἰς τὴν ἔξήγησιν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων. Ὁ γάρ αὐτὸς ἀρχάγγελος διακονεῖ, καὶ Ἰωάννου γεννωμένου καὶ τοῦ Σωτῆρος συλ-

1423

foetui exstitit matris auris; et quoniam naturae finibus constrictus Ioannes lingua uti non poterat, locutus est, matrem quidem propriam per saltationes affatus, Salvatoris vero matri per maternam linguam respondens.

Cum autem Elisabeth filii saltationes iam ferre non posset, repleta Spiritu sancto exclamavit, dicens: *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.*¹ Tu, inquit, benedicta, quae * maledictionis portas solutionem. Tu benedicta, quae donum sapientiae affers. Tu benedicta, quae illum in utero gestas, qui in paradyso deambulavit. Tu benedicta, cuius venter sanctum templum evasit. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*, e quo cum Adam comedenter, inimicum superabit. Benedictus fructus, qui mundi factus est alimentum et indumentum. *Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?*² Haec, o Virgo, intus me docuit infans, ad salutationem tuam supra naturae ordinem exsiliens. Haec inspirata divinitus fuere Elisabeth verba.

^{PG}
85, 1778 II. Veniamus itaque ad evangelicorum verborum explanatio-
nem. Atque idem sane archangelus fungitur ministri munere tum in

1423

¹ Lc. I, 42.

² Lc. I, 43.

λαμδανομένου. Ἐκεῖ μὲν οὖν στείρας ὁ ἀνήρ εὐαγγελίζεται· ἐνταῦθα δὲ Παρθένος διδάσκεται. Ἀποστέλλεται γοῦν ὁ ἀρχάγγελος οὐκ ἔτι εἰς ναόν, ὡς ἐπὶ Ἰωάννου, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἔμψυχον ναὸν τὴν Παρθένον. Ἐκεῖ Ζαχαρίας ὁ ἵερεὺς εἰσῆλθεν θυμιᾶσαι, καὶ ἤκουσεν τοὺς εὐώδεις λόγους τοὺς παρὰ τοῦ ἀρχαγγέλου· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔτι ναός, ἀλλὰ ναὸς ἡ Παρθένος. Οὐκ ἔρχεται ὁ ἀγγελος πρὸς τὸν ἀρχιερέα· ἀλλ' ἔρχεται πρὸς τὴν τίκτουσαν τὸν οὐράνιον ἀρχιερέα. Ἐκεῖ ἦλθεν ὁ ἀρχάγγελος ἐν καιρῷ λειτουργίας· ἐνταῦθα οὐκ ἐν καιρῷ λειτουργίας· ἔμελλεν γάρ ὁ τικτόμενος παύειν τὴν σωματικὴν λατρείαν. Ἐκεῖ ἔρχεται ὁ ἀρχάγγελος πρὸς τὸν πατέρα· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸν μὴ γενόμενον πατέρα Ἰωσήφ, ἀλλ' ἔρχεται πρὸς τὴν Παρθένον τὴν γενομένην ἀνευ πατρὸς μητέρα. Ἐκεῖ ἦν Ἐλισάβετ καὶ Ζαχαρίας· ἐνταῦθα δὲ μόνη Μαρία. Ἡ γὰρ ὁ Ἰωσήφ ὡς μνηστήρος ἀνήρ· εἶχε δὲ τὴν παρθένον, παρθένον. Οὐκ ἔρχεται τοίνυν πρὸς αὐτὸν ὁ ἀρχάγγελος· ἀλλ' ἔρχεται πρὸς τὴν Παρθένον.

1424

III. Καὶ τί λέγει αὐτῇ; «Χαῖρε, κεχαριτωμένη»· ἐπειδὴ εἴπεν ὁ Θεὸς τῇ PG 85, 1777
Εὕρῃ: «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». «Χαῖρε, κεχαριτωμένη»· λύεται γάρ ἡ λύπη
τῆς Εὔρας. Ἡ Εὔρα ἐν λύπαις ἔτικτεν· αὕτη τοίνυν ἡ χαρὰ λύει ἐκείνην τὴν
λύπην.

natalitio Ioannis, tum in Servatoris conceptione. Illic igitur nuntium viro sterilis uxoris defertur; hic vero res Virginis aperitur. Idcirco archangelus non iam ad templum, quemadmodum cum de Ioanne agebatur, sed ad templum animatum, ad Virginem nempe, mittitur. Ibi Zacharias sacerdos ad thymiamam adolendum ingressus est, et ab archangelo suaves sermones audivit: hic vero non iam templum oculis obiicitur, sed templum ipsa est Virgo. Non ad summum illum sacerdotem angelus venit, sed ad eam pergit, quae coelestem summum Sacerdotem generat. Ibi archangelus venit tempore sacrificii; hic autem non appareat hora sacrificii, quoniam qui nascebatur, cultui illi materiali finem impositurus erat. Ibi archangelus se confert ad genitorem; hic vero non se Iosepho sistit, quippe qui nullatenus pater fuit, sed Virginem adit, quae semoto genitore mater evasit. Ibi locum habuere Elisabeth et Zacharias: hic vero sola Maria. Nam utique Iosephus ei, utpote sponsus, connubii iure coniunctus erat; verum quam virginem habuit, virginem servavit. Hac igitur de causa non eum convenit archangelus; sed ad Virginem se contulit.

1424

III. Quid porro dicit Virginis? *Ave, gratia plena*,¹ quandoquidem Deus Evaē dixerat: *In doloribus paries filios*.² *Ave, gratia plena*; solvit enim Evaē dolor. Eva in doloribus pariebat; hoc igitur gaudium dolorem illum abigit. Propterea dixit (angelus): *Ave, gratia plena*,

PG
85, 1778¹ Lc. I, 28.² Gen. III, 16.

Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ἡν γάρ μετ' αὐτῆς ὁ μικρὸν ὑστερον ἔξ αὐτῆς.

PG 85, 1777 IV. «Ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη»· οὐ γάρ ἡσπάσατο γυνὴ γυναῖκα, 1425

ἀλλ' οὐράνιος πολίτης τὴν ἐπὶ γῆς προσηγόρευσεν. «Ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη». Τάχα δὲ καὶ ὡς πρὸς ἀνδρὸς φωνήν· ἀήμης γάρ ἦν ἡ ἀγία ὡς πρὸς ἀνδρῶν ἀσπασμόν. Μένει τοίνυν πτήξασα τὴν φωνήν, καὶ διελογίζετο ἐν

*1780 αὐτῇ· «ποταπὸς * εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος»· τί θέλει αὕτη εἶναι ἡ προσηγορία;

V. Καὶ εἶπεν ὁ ἀγγελος αὐτῇ· «Μή φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ἴδου ἐν γαστρὶ συλλήψῃ». Τὸ «εὑρες χάριν», κοινὸν ἦν· εὑρον γάρ ἄλλοι πρὸ αὐτῆς χάριν. Τὸ δὲ εἰπεῖν «συλλήψῃ», οὐκ ἔτι κοινὸν ἦν, ἀλλ' ἴδιάζον εἰς ἐπαγγελίαν· καὶ «ἴδου συλλήψῃ ἐν γαστρὶ» παρθένος· ξένον τὸ πρᾶγμα! «Εὑρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ»· δεῖ μὲν γάρ τοῦ τικτομένου ἀναγκαίως ἐκ παρθένου· σὺ δὲ τῶν ἄλλων παρθένων προτετίμησαι.

VI. «Εὕρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ τέξῃ υἱόν· καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Ὁτε μὲν οὖν ἐδέξατο τὴν ἀγγελικὴν προσηγορίαν, ἥγωνία καὶ διελογίζετο ἡ παρθένος· δτε δὲ ἀκούει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, οὐκ ἔτι

Dominus tecum. Erat enim cum ea, qui paulo post ab ipsa oriturus erat.

PG 85, 1778 IV. Illa vero *turbata est in sermone*,¹ non enim mulier mulierem 1425

salutaverat, sed coelestis civis in terris degentem allocutus fuerat.

Ipsa autem in sermone turbata est. Fortassis porro expavit etiam ad

*1779 vocem quasi virilem; quod enim ad virorum salutationes attinet, nullatenus sancta illa his erat * assueta. Haeret igitur vocis illius timore perculta, et intra se cogitat, *qualis sit ista salutatio*?² quid nempe sibi vult iste sermo?

V. Porro ad eam angelus: *Ne timeas, inquit, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum: et ecce in utero concipies.*³ Illud, *invenisti gratiam,* commune aliis fuit; nam et alii ante eam gratiam invenerunt. Quod vero additur, *concipies*, non iam commune erat, sed prorsus singulare ratione promissionis,⁴ et *ecce in utero concipies* virgo: novum sane ac mirabile! *Invenisti gratiam apud Deum;* cum enim prorsus necesse sit ut ex virgine prodeat qui nasciturus est, praे omnibus virginibus tibi hic honor delatus est.

VI. *Invenisti enim gratiam apud Deum, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum.* Virgo itaque cum ab angelo salutata esset, angebatur animo, et rem secum ipsa perpendebat; ubi vero persentit

¹ Lc. I, 29.

² Lc. I, 29.

³ Lc. I, 30.

⁴ Isa. VII, 14.

ἀγωνιζ πρὸς τὸν λόγον ἀλλ ἐπαπορεῖ πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν. Καὶ λέγει πρὸς τὸν ἄγγελον «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρα οὐ γινώσκω;» Οὐκ ἀπιστεῖ πρὸς τὸν λόγον ἀλλ ἀπαιτεῖ τὸν τρόπον. 'Ο μὲν οὖν Ζαχαρίας ἡπίστησεν ἡ δὲ παρθένος οὐκ ἀπιστεῖ. Ἐκεῖνος γοῦν ἔλεγεν «Κατὰ τί γινώσομαι τοῦτο;» 'Εζήτει γάρ σημεῖον λαβεῖν, ἵνα πιστεύσῃ. 'Η δὲ παρθένος ἔλεγεν «Πῶς ἔσται τοῦτο;» 'Ο μὲν λόγος ἀξιόπιστος ὁ δὲ τρόπος ἀπορος οὐκ οἶδεν ἡ φύσις, ἀ λέγεις τὸ γάρ «ἴδού συλλήψη», τὸ παρὸν ἐσήμανεν, οὐκ ἀνδρα ἔξεδέχετο. «Πῶς ἔσται τοῦτο;» Εὔχα συνέλαβεν οὐ πρὶν ἡ συνελθεῖν τὸν Ἀδάμ. οὗτος δ βαθὺδις τῆς φύσεως αὕτη ἡ κάθιδος τῆς παιδοποιίας οὗτος δ θεσμὸς τῆς διαδοχῆς. «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρα οὐ γινώσκω;»

1426

VII. 'Επειδὴ καλῶς ἥρωτα, δ ἄγγελος πρὸς αὐτήν. Συγγνώμη σοι ἀπορούσῃ· τῷ μὲν Ζαχαρίᾳ οὐ συγγινώσκει ἀλλ ἐπεστόμισεν αὐτὸν κακῶς ἀπιστήσαντα· τῇ δὲ Παρθένῳ συγγινώσκει οὐ γάρ ἦν ὑπόδειγμα Παρθένου. Συγγνώμη σοι ἀπορούσῃ, ἐπειδὴ οὐ γέγονε πρότερον ἀλλ ἀπὸ σοῦ καὶ ἔως σοῦ στήσεται τὸ πρᾶγμα. 'Εγὼ δέ σοι λέγω καὶ τὸν τρόπον· μὴ ἐκδέχου

PG
85, 1780

quo spectet fausta illa annuntiatio, non amplius adversus sermonem obnititur, verum de re quae sibi proponitur anceps haeret. Hinc dicit angelo: *Quomodo erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco?*¹ Fidem dictis non negat; sed de modo inquirit. Incredulum ergo utique se Zacharias praebuit; non autem Virgo pariter incredula exsistit. Idcirco ille sciscitus est: *Unde hoc sciām?*² Ut enim crederet, si gnum sibi exhiberi postulabat. Virgo vero inquit: *Quomodo hoc erit?* Nempe, sermo quidem fide dignus est; at modus menti impervius: naturalis intellectus nequaquam assequitur, quae dicis: nam illud, *ecce concipies*, ad praesentem mei conditionem spectat, neque locum viro praebet. Quomodo hoc erit? Eva non prius concepit quam cum Adam congrederetur: talis est ordo naturae; haec ratio prolis suscipiendae; haec lex in propaganda sobole. Quomodo erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco?

1426

VII. Quandoquidem Virgo sapienter interrogabat, angelus ipsi reponit: Quod ambigas, facilis tibi venia. Zachariae quidem non parcit (angelus); verum male fidem abnuenti os obstruxit; at Virginis ignoravit: neque enim Virginis (quae genuisset) exemplum praecesserat. Venia (inquit) tibi, quod addubites, tribuitur; quoniam nunquam antea id factum est; imo hoc idem et initium abs te et finem in te habebit. Modum autem ipse tibi promo; ne suspicaris accessurum ad te virum: ne timeas de viri consuetudine: sine carnis opera caro

PG
85, 1779¹ Le. I, 34.² Le. I, 18.

ἀνδρα· μὴ ἀνάμενε ἀνδρὸς κοινωνίαν· ἂνευ σαρκὸς η̄ σάρξ· ἂνευ κοινωνίας τὸ τικτόμενον. Τίνα δὴ τρόπον; «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ». Πνευματικῶς ἁκουε περὶ Πνεύματος. "Ανευ σπέρματος, καταβολῆ Πνεύματος· βουλήματι γάρ Θεοῦ συνίσταται τὸ γινόμενον.

PG 1427
85, 1780 VIII. «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ». Πᾶς ὅψει τὸ ἐπερχόμενον· ἐνεργήσει δὲ μὴ φαινόμενον. Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ. "Ινα τί ἐπέρχεται Πνεῦμα ἄγιον; 'Ἐπειδὴ ἄγια μὲν * ὑπάρχεις· δεῖ δέ σε γενέσθαι ἀγιωτέραν. "Οταν γάρ λάθη ὁ τέκτων ξύλον, η̄ χαλκεὺς σίδηρον, ἔτι αὐτὸ καθαίρει, καὶ ἐπιτηδειότερον πρὸς τὴν τέχνην ἐργάζεται. Καὶ σὸ τοίνυν παρθένος μὲν εἰ· δεῖ δέ σε ἀγιωτέραν γενέσθαι, ἵνα τὸν ἄγιον συλλάβῃς.

IX. «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Δύο λέγει· Πνεῦμα ἄγιον, καὶ δύναμιν. Τίς η̄ δύναμις ἐστιν; «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις». "Ερχεται τοίνυν τὰ δύο· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καὶ ὁ Χριστὸς ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ. «'Ἐπειδὴ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἄγιον κληθήσεται». "Ορα μοι, πῶς δλον ἡκουσεν, Πνεῦμα ἄγιον, καὶ δύναμιν Ὑψίστου. 'Ο ἄγελος οὐδὲν ἀφῆκεν, οὐδὲν ἐσιώπησεν. «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ,

prodibit; sine viri conversatione erit partus. Quo tandem pacto? *Spiritus sanctus superveniet in te.*¹ Spiritualiter accipe, quae sunt Spiritus. Sine semine (gignes), descendente (in te) sancto Spiritu: Dei enim voluntate formatur quod nascitur.

PG 1427
85, 1779 VIII. *Spiritus sanctus superveniet in te.* Quomodo superveniet? Dum superveniet, oculis eum non videbis; sed, utcumque invisibilis, operabitur. *Spiritus sanctus superveniet in te.* Quorsum supervenit * *Spiritus sanctus?* Quia scilicet sancta quidem es, sed opus est ut adhuc sanctior fias. Nam et cum faber lignarius sumit lignum, aut aerarius ferrum, idem etiam expoliunt, et aptius ad opus efficiunt. Et tu igitur es quidem virgo; sed sanctior evadas oportet, ut sanctum illum concipiias.

IX. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*² Duo dicit: Spiritum sanctum, et virtutem. Quaenam ista est virtus? *Dei Virtus est Christus.*³ Duo igitur adveniunt; nempe et Spiritus sanctus, et Christus Dei unigenitus. *Quod enim ex te nascitur, sanctum vocabitur.* Vide, quaeso, quomodo totum (illa) percepit, Spiritum sanctum et Altissimi virtutem. Nihil angelus omisit, nihil tacuit. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obum-*

¹ Lc. I, 35.

² Lc. I, 35.

³ I Cor. I, 24.

καὶ δύναμις Ὄψιστου ἐπισκιάσει σοι», περιβαλεῖ καὶ ἐνδύσει σε, καὶ κύκλῳ σου γενήσεται καὶ περιχαρακώσει σε, καὶ σκέπη σοι ἔσται.

X. Πνεῦμα ἄγιον, Δύναμις, Ὄψιστος· ἀρίθμησόν μοι τὰ πράγματα, καὶ εὑρίσκεις ὅλα ἡκριθωμένα. Τί γάρ ἔστι ταῦτα; "Ανθρωπος ἐπὶ γῆς· ἄγγελος ἐν οὐρανῷ· Πνεῦμα ἄγιον, καὶ Γίος, καὶ Πατήρ. "Οτ' ἂν ἀναθῆς εἰς τὴν ἀρχήν, οὐκ ἔπι χωρεῖς ἀνώτερον· αὐτὸς γάρ ἔστιν ὁ Ὄψιστος, οὗ οὐδὲν φαίνεται. Τοίνυν ὡς ἐν τῷ λόγῳ τῷ περὶ γενέσεως τοῦ Γίοῦ, ὅλα συνηῆπτε, καὶ ὅλα κεκοινώνηκε, καὶ εἰς ἑνότητα συνηῆλθεν. "Εστιν γάρ μόνα ταῦτα· ἄγγελος, ἄνθρωπος, Πνεῦμα ἄγιον, Γίος, καὶ Πατήρ· καὶ παρὰ ταῦτα, ὅλλα οὐκ ἔνι. "Αφες γάρ μοι τὰ ἀλογαὶ ζῶα, ἀ ἔστι διὰ τὸν ἄνθρωπον· λόγου οὐ μετέχει, οὐχ ἀμαρτάνει, οὐ κρίνεται, οὐ κατορθοῖ, οὐκ ἐπαινεῖται, ζωὴν αἰώνιον οὐκ ἔχει, ὅδε γίνεται καὶ ὅδε ἀπόλλυται. "Ανθρωπος δὲ λογικὸν ζῶον, βασιλικῶτατον τῶν ζῶων, κόσμου πολίτης, κύριος τῶν δι' αὐτὸν γενομένων. "Ἐπεὶ τοίνυν ταῦτά ἔστι μόνα, ἄνθρωπος, ἄγγελος, Πνεῦμα ἄγιον, Γίος καὶ Πατήρ, ὅρα, πῶς συνῆπται τὰ πράγματα· "Ανθρωπος ἡ Παρθένος, παρθένος παρθένου ἀνακαλούμενη τὸ σφάλμα· ἔχεις ἄνθρωπον τὴν Παρθένον· ἄγγελος ὁ Γαβριήλ· Πνεῦμα ἄγιον τὸ ἐπερχόμενον· δύναμις Ὄψιστου, ἡ ἐπισκιάζουσα δύναμις. "Ορα, πῶς τῷ λόγῳ ἐν τῇ γενέσει τοῦ Κυρίου συνηῆλθεν τὰ

brabit tibi, circumdabit et circumvestiet te, et circumquaque te cinget, ac vallabit te, et tegimen tibi erit.

X. Spiritus sanctus, Virtus, Altissimus: enumera mihi eiusmodi, et universa reperis accurate recensita. Sane quaenam haec sunt? Homo in terra; in coelo angelus; Spiritus sanctus, et Filius, et Pater. Quandoquidem si initium versus ascendas, profecto altius non excurses; ipse enim est Altissimus, qui plane invisibilis est. Igitur cum agitur de Filii generatione, colliguntur omnia, et omnia conveniunt, atque in unitatem concurrunt. Haec enim tantummodo habentur: angelus, homo, Spiritus sanctus, Filius, et Pater; et praeter haec, nil inest aliud. Irrationalia enim fac mihi omittas animalia, quae sunt propter hominem; rationis sunt expertia, non peccant, non subeunt iudicium, recta facta non norunt, non habent laudem, vitam non sortiuntur aeternam, talia nascuntur, talia moriuntur. Ast homo animal est ratione praeditum, animantium omnium nobilissimum, mundi civis, dominus eorum quae in gratiam ipsius creata sunt. Quoniam igitur haec sola habentur, homo, angelus, Spiritus sanctus, Filius, et Pater, vide quomodo haec in mysterio convenient. Homo (adest) Virgo, virgo nempe lapsum virginis reparans; in Virgine itaque habes hominem; angelus (adest) Gabriel; Spiritus sanctus est qui descendit; virtus Altissimi est virtus quae obumbrat. Vide quomodo vere in generatione Domini quotquot sunt, concurrant. Angelus ad

έντα. "Αγγελος κατηλθε πρὸς τὴν Παρθένον· Πνεῦμα ἄγιον ἐπέρχεται· καὶ δύναμις Ὑψιστοῦ ἐπισκιάζειν αὐτὸς ὁ Ὑψιστος ὁ γεννήσας τὸν Μονογενῆ, καὶ οἰκονομήσας, αὐτὸν καὶ ἐκ Παρθένου τεχθῆναι, ἵνα ὁ ἔξ αρχῆς σφαλεῖς διὰ τῆς Εὔας, αὐτὸς διασωθῇ διὰ τῆς συλλήψεως τῆς Παρθένου.

^{PG}
85, 1784 XI. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῇ· «Καὶ ἴδού Ἐλισάβετ, ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτὴ συνεληφυῖα υἱόν». Καὶ δίδωσι σημεῖον τῇ Παρθένῳ σύλληψιν τῆς στείρας. Καὶ οὕτος αὐτῇ μὴν ἔκτος ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ Θεῷ πᾶν ῥῆμα». Θεός ὁ ἐνεργῶν· μὴ ἀμφίβαλλε.

«Ἐπεν δὲ Μαριάμ· Ἰδού ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτο μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου». Δούλη εἰμὶ Κυρίου· πίναξ εἰμὶ γραφόμενος· ὁ βούλεται ὁ γραφεὺς, γραφέτω· ἔτοιμος ἡ ὑλη· ποιείτω δὲλει δ τεχνίτης. «Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος»· ἔλαβε τὰ πιστὰ ῥήματα, καὶ ἀπῆλθεν.

«Ἴδού ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτο μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου». Καὶ οὐκ εἶπεν ὁ Παρθένος· "Ἄπαγε, περιττὸν δ λέγεις· ἐγὼ παρθένος εἰμί· ἄνδρα οὐ γνώσω· οὐκ ἔχει λόγον, δ λέγεις· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπεν ὁ ἄγγελος· «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ»· ἡ πνευματικὴ πνευματικῶς ἀκούσασα καὶ ἡ ἀγία τοῖς ἀγίοις ῥήμασιν ἀγίως πιστεύσασα, ἔμεινε τὴν πίστιν τηροῦσα, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἔκδεχομένη. Ἀπῆλθεν οὖν ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτῆς.

Virginem descendit: Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi obumbrat; Altissimus ipse est, qui unigenitum Filium generavit, et constituit ut e Virgine quoque hic generaretur, quo is qui ab initio per Evam deceptus fuerat, ipse per conceptum Virginis salvaretur.

^{PG}
85, 1783 XI. Et respondens Angelus dixit illi: *Et ecce Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium.*¹ Sterilis nempe conceptum Virgini praebet veluti signum. *Et hic mensis sextus est illi, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.*² Scilicet, Deus est qui operatur; ne ambigas.

*Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.*³ Ancilla Domini sum, tabella sum in qua scribatur: scriptor quod vult scribat: in promptu est materia; quod vult, artifex faciat. *Et discessit ab ea angelus,*⁴ accepit verba consensus, et discessit.

Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Videlicet non reponit Virgo: Apage, vanum est quod dicis; ego sum virgo; non cognosco virum; haud consentaneum est quod loqueris; sed postquam angelus dixit: *Spiritus sanctus superveniet in te*, spiritualis spiritualiter audiens, et sancta sanctis verbis sanete credens, constans in fide perstitit, ac promissiones exceptit. Discessit igitur angelus ab ea.

¹ Le. I, 36.

² Le. I, 37.

³ Le. I, 38.

⁴ Ibid.

1430

XII. « Ἀναστᾶσα δὲ Μαριάμ ἐν ταῖς ἡμέραις ἔκείναις, ἐπορεύθη εἰς τὴν δρευνὴν μετὰ σπουδῆς » πρὸς τὴν συγγενῆ. Καὶ ἥλθεν Μαριάμ πρὸς τὴν Ἐλισάβετ, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς ἥλθεν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους Ἐχρῆν γάρ ἐλθεῖν τὴν Ἐλισάβετ πρὸς τὴν Μαριάμ· καὶ αὐτῇ ἦν τῆς ἀκολούθιας ἡ τάξις μᾶλλον, ὡστε τὴν μητέρα τοῦ Προδρόμου ἐλθεῖν πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Δεσπότου. Ἀνίσταται δὲ Μαριάμ, καὶ ἔρχεται πρὸς τὴν Ἐλισάβετ, ἡ τὸν Κύριον τίκτουσα πρὸς τὴν μητέρα τοῦ δούλου.

PG
85, 1784

XIII. « Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου ». Ἐπειδὴ γάρ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος· « Ἰδού ἡ συγγενής σου συνείληψεν », εἰσῆλθεν αὐτῇ συγχαρῆναι, ἐπειδὴ παρὰ προσδοκίαν συνείληψεν. « Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἡσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ. Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἤκουσεν ἀσπασμένης Μαρίας ἡ Ἐλισάβετ », παρέπεμψε διὰ τῶν ὀψών πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ἡ διάνοια πρὸς τὸν Πρόδρομον· καὶ ἤκουσεν ὁ Πρόδρομος πρὶν ἅτα λαβεῖν· ἤκουσεν οὐ τῇ κατασκευῇ τῆς διάνοιας, ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος. Καὶ σκιρτᾷ ὁ Πρόδρομος εἰς ἔμφασιν χαρᾶς, καὶ δήλωσιν προφητείας· καὶ σκιρτᾷ τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλᾳ τῆς Ἐλισάβετ. Καὶ ἐνόησεν ἡ Ἐλισάβετ τὸ πρᾶγμα· οὐκ ἐνόησε δὲ λογισμῷ ἀνθρωπίνῳ· ἀλλὰ κατέλαβεν Πνεύματι ἀγίῳ τὸ γινόμενον.

XIV. « Καὶ ἀνεβόησεν κραυγῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν ». Τί με σὺ προασπάζῃ; Τί με σὺ πρώτη προσκαγορεύεις; Μή γάρ ἐγώ εἴμι

1430

XII. *Exsurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione ad cognatam. Maria nempe venit ad Elisabeth, quemadmodum et Christus venit ad homines. Nam decebat ut Elisabeth veniret ad Mariam; et magis congruus hic erat ordo, ut mater Praecursoris se conferret ad matrem Domini. Sed Maria exsurgit, et venit ad Elisabeth, mater Domini ad matrem servi.*

PG
85, 1783

XIII. *Et intravit in domum Zachariae.¹ Postquam enim angelus ei dixit: Ecce cognata tua concepit, eam adivit, ut ipsi congauderet, quod praeter spem conceperisset. Et intravit in domum Zachariae, et salutavit Elisabeth. Et factum est, ut audivit salutantem Mariam Elisabeth, (salutationis vocem) per aures transmisit ad mentem, mens vero (transmisit) ad Praecursorem; et Praecursor, antequam aures acciperet, audivit; audivit (inquam) non mentis facultate ad hoc iam parata, sed Spiritus (sancti) virtute. Et Praecursor ad significandum gaudium, et ad indicandum suum prophetae munus, exsultat; exsultat scilicet in utero Elisabeth. Elisabeth autem rem advertit; non tamen humana advertit intelligentia, sed sancto Spiritu (revelante) quid fieret percepit.*

XIV. *Et exclamavit voce magna, et dixit: Benedicta tu in mulieribus.²*

¹ Lc. I, 40 s.

² Lc. I, 42.

*1785 ή τὸν Σωτῆρα τίκτουσα; Ἐμὲ ἔχρην ἐλθεῖν πρὸς σέ· * σὺ ἥλθες πρός με; σύ με ἡσπάσω προλαβοῦσα; Σὺ δὲ εἰ εὐλογημένη ἐν γυναιξὶ· μονογενῶς εὐλόγησαι Μονογενῆ τίκτουσα. Παρθένος μόνη σὺ τίκτεις· οὐ συνείληφεν ἀλλη πρὸ σοῦ, οὐ συλλήψεται μετὰ σὲ παρθένος ἐν γυναιξὶν ἐν ὅλῳ δὲ τῷ γένει τῶν γυναικῶν μόνη οὕτως εὐλογημένη τυγχάνεις. «Καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου· οὐχ ὁ καρπὸς τοῦ μὴ ἀνδρός σου· οὐ γάρ ἐξ ἀνδρὸς τὸ γυνόμενον, ἀλλ' ἐκ τῆς κοιλίας σου.

XV. «Ορα τὴν μητέρα τοῦ Ἰωάννου, δποῖα φθέγγεται, Πνεύματος ἀγίου πληρωθεῖσα. «Καὶ πόθεν μοι, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρός με»; Παρθένον ὁρᾷ, καὶ μητέρα καλεῖ, φθάνουσα προφητικῶς τῷ λόγῳ τὴν ἔκβασιν· καὶ ἡ μηδέπο μήτηρ καλουμένη, καίτοι πάλαι συνειληφεῖα, μητέρα καλεῖ τὴν ἔτι παρθένον. Καὶ γέγονεν ἡ στέρα τῆς Παρθένου πρόδρομος, ὡς τοῦ Σωτῆρος Ἰωάννης.

‘Η δὲ Μαρία πανταχόθεν εὐηγγελίζετο. Ἀγέλου μὲν ἀνήκοος γενομένη, τῆς δὲ συγγενοῦς τὰ παραπλήσια διαλεγομένης, προστιθείσης τὸ «Μακαρία ἡ πιστεύσασα· δτι ἔσται τελείωσις τοῦς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου», βεβαιωτέρα πρὸς τὴν πίστιν ἐγένετο, ὃν ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀρχαγγέλου,

*1786 Quid me tu salutans praevertis? Quid prior tu me compellas? Nunquid ego sum quae Salvatorem pario? Me oportebat ad * te venire; et tu ad me venisti? Tu me salutando praeoccupasti? Sed benedicta tu es in mulieribus: instar unigenitae benedicta fuisti, quae paris unigenitum. Tu sola parturis virgo; non alia ante concepit, non concipiēt post te alia inter feminas virgo; tu sola in universo muliebri sexu ratione ista es benedicta. *Et benedictus fructus ventris tui;* non fructus sane illius qui ne vir quidem est tibi; non enim ex viro est quod nascitur, sed ex utero tuo.

XV. Inspice matrem Ioannis, quaenam, postquam Spiritu sancto impleta est, loquatur: *Et unde mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?*¹ Virginem videt, et matrem appellat, exitum scilicet per spiritum prophetiae sermone praevertens; et quae nondum mater, utut iamdiu concepisset, appellabatur, matrem eam dicit, quae adhuc erat virgo. Hinc sterilis facta est Virginis praecursor, quemadmodum Salvatoris Ioannes.

Mariae autem felicia omni ex parte denuntiabantur. Etsi angeli vocem tunc non audiret, at cum cognata, consimilia eloquens, et illud adiecisset. *Beata, quae credidisti; quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a Domino,*² magis ad ea credenda confirmabatur, quae ab archangelo audierat, beata praedicata, si et angelo prius significante

¹ Lc. I, 43.

² Lc. I, 45.

μακαριζομένη ἐὰν πιστεύσῃ, ἀγγέλου τε προσημαίνοντος, καὶ τῆς συγγενοῦς παραπλήσια προφητευούσης ἐπὶ τούτοις, Θεοτόκος ἔσεσθαι.

XVI. Πανταχόθεν ἡ Παρθένος εὐαγγελισθεῖσα, οὐκ ἔτι μὲν ἀμφιβάλλει· ἀλλὰ τὸν ἑκατέρωθεν ῥηθέντα αὐτῇ λόγον τῶν συμδησομένων, παρ' ἀγγέλου τε καὶ τῆς Ἐλισάβετ, δεξαμένη, ἐνδέχεται τὴν ἔκδασιν. Καὶ σιωπῆν οὐκ ἀνέχεται· ἀλλ' ἡδη τὸ γεῦμα καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἐπελθόντος αὐτῇ ἀγίου Πνεύματος δίδωσι, δι' ὃν φθέγγεται. Τοῦ γάρ ἀγγέλου φήσαντος, καὶ σαφῶς ἐπαγγειλαμένου, Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπ' αὐτήν· ἐπειδὴ ἤκουσε τοῦ αὐτοῦ ἀγίου Πνεύματος διὰ τῶν τῆς συγγενοῦς λόγων, πλήττεται καὶ αὐτῇ τὸν νοῦν, καὶ κινεῖται παραπλήσιώς ἐκείνη τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἵνα καὶ ὁ ἀγγελος ἀληθεύσῃ, δέξεται τοῦ λόγου εἰς ἔργον μεταβαίνοντος, τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἀρξαμένου ἐπιέναι τῇ Μαρίᾳ.

XVII. "Οτε δὲ καθ' ἓν καιρὸν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐν δυσὶ γυναιξὶν ἐνεργοῦν ἐφαίνετο, ἐν στείρᾳ τε καὶ παρθένῳ, τῆς μὲν στείρας προλογούσης, ἐπεὶ καὶ Πρόδρομον συνειλήφει, καὶ μακαριζούσης τὴν Θεοτόκον, τῆς δὲ παρθένου ἐπακολουθούσης, ἐπειδὴ τὸν κηρυττόμενον συνελάμβανεν· καὶ εἰς τεχνίτης τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον δύο λύρας ἀνεκίνει, δύο ψυχὰς ἄγιων γυναικῶν· ἡ μὲν

et cognata paria per prophetiam portendente, propterea crederet se Dei genitricem futuram.

XVI. Boni omnis verbis Maria undique confirmata, non amplius profecto fluctuat animo; sed iis quae sibi ab utrisque, ab angelo nempe et Elisabeth, de futuris dicta fuerant, plane confisa, eventum exspectat. Sed nec cohibere linguam potest; verum per voces in quas erumpit, specimen ac primitias sancti Spiritus, qui in eam supervenerat, iam praebet. Cum enim angelus dixisset, atque aperte denuntiasset,¹ Spiritum sanctum superventurum in ipsam; postquam eumdem sanctum Spiritum per cognatae sermones (loquentem) audivit, percellitur et ipsa, et eodem pariter ac illa spiritu agitur, ut pollicitatione statim, in opus deducta, sancto nempe Spiritu Mariae illabi incipiente, etiam angelus verax appareret.

XVII. Cum autem eodem tempore eodemque loco in duabus mulieribus operari cerneretur (Spiritus), et in sterili scilicet et in virgine, sterili quidem, postquam Praecursorem conceperat, praeeunte, et beatam praedicante Deiparam; virgine vero, postquam praenuntiatum conceperat, sequente, et unus artifex, Spiritus sanctus, duas animas sanctorum mulierum, ceu duas lyras pulsaret; Eli-

¹ Lc. I, 35.

γάρ Ἐλισάβετ ἐμακάριζεν· ἡ δὲ Μαρία τί φησιν; «Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον».

PG 85, 1785 XVIII. Καὶ πρῶτον δείκνυσιν ὅτι πιστεύει τοῖς λαληθεῖσιν αὐτῇ διὰ τὸ Κυρίου, φάσκουσα· «Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον». Ἐπειτα οὐκ ἀντιδίδωσι μακαρισμόν, ἵνα μὴ ἵσα γένηται τὰ πράγματα, πλεῖστον ὅσον διεστηκότα. Ποίαν γάρ ἔχει σύγχρισιν δοῦλος πρὸς τὸν δεσπότην, ἢ στρατιωτικὸν πρόσωπον πρὸς βασιλέως ἀξίωμα; «Οθεν μακαρίζεται μέν, ἀναπέμπει δὲ εἰς τὸν Κύριον τὴν δοξολογίαν, φάσκουσα· «Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον». Ἐπειδὴ γάρ παρθένος οὖσα ἐν γαστρὶ σωματικῶς παρὰ τὴν κοινὴν συνελάμβανεν φύσιν, σωματικῶς μέντοι, ὡς ἐν σώματι, πνευματικῶς δέ, ὅτι ἄνευ κοινωνίας· δῆμας δὲ ἐπειδὴ ἐν σώματι ἐγένετο τὸ παραδόξως οἰκονομούμενον, φησίν· «Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον». Καν γάρ ἐν τῷ ἐμῷ σώματι θαυμαστὰ ἐπαγγειλάμενος Θεὸς ἐνεργήσῃ, ἀλλά γέ μου, φησίν, ἡ ψυχή, οὐκ ἔστιν ἄκαρπος πρὸς τὸν Κύριον. Τὸ μὲν γάρ σῶμα καρπὸν μεγιστὸν κατὰ τὸν σὸν, φησίν, Ἐλισάβετ, λόγον προσοίσει· σὺ γάρ μοι ἔλεγες· «Μακάριος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου»· ἀλλ' δῆμας οὗτος ὁ καρπὸς οὐ τῆς ἐμῆς

sabeth quidem beatam (Mariam) praedicabat; Maria vero quid effatur? *Magnificat anima mea Dominum.*¹

PG 85, 1786 XVIII. Ac primo quidem dum dicit: *Magnificat anima mea Dominum,* ostendit se fidem iis habere * quae dicta sibi fuerant per illud: *Beata quae credidisti, quoniam perficiuntur quae dicta sunt tibi a Domino.*² Deinde non beatam vicissim praedicat Elisabeth, ne exaequari ea viderentur, quae mirum quantum invicem differant. Quam enim comparationem servus ad dominum, seu persona militis ad regiam maiestatem habet? Quocirca beatae quidem ipsa praedicationem habet, sed laudis gloriam in Dominum refert, dicens: *Magnificat anima mea Dominum.* Quandoquidem enim praeter communem naturae ordinem in utero, virgo existens, corporaliter conceperat, corporaliter, inquam, quippe in corpore, sed spiritualiter, quia sine viri communione; attamen quoniam in corpore completa fuerat admiranda illa dispensatio, ipsa dicit: *Magnificat anima mea Dominum.* Etsi enim, inquit, utique in substantia hac mea corporea Deus se admiranda effecturum significaverit, ac porro effecerit, at certe coram Domino neque anima mea est fructus expers. Et sane maximum quidem fructum, prout ipsa inquiebas, o Elisabeth, corpus praebebit; tu enim mihi dixisti: *Benedictus fructus ventris tui;* verumtamen eiusmodi fructus censeri haud potest in voluntatis meae

¹ Lc. I, 46.

² Lc. I, 45.

προαιρέσεως κατόρθωμα, ἀλλὰ Θεοῦ τοῦ θαυματουργοῦντος ἐν ἐμοὶ τὰ ὑπέρ φύσιν. Χρὴ δέ με καὶ προαιρέσεως καρπὸν προσενεγκεῖν· ἵνα μὴ μόνον τὸ σῶμά μου καρποφορήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ μου τὸν προαιρετικὸν καρπὸν τῷ ἐν ἐμοὶ θαυματουργοῦντι Θεῷ προσαγάγῃ· καὶ φησι· «Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον»· οὐ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ μου. «Οσον γάρ ὑπηρετοῦμαι μεγάλῳ θαύματι καὶ κατορθώματι, τοσοῦτον διφέλω πρώτη δοξάζειν τὸν ἐν ἐμοὶ παράδοξα ἔνεργοῦντα.

XIX. «Καὶ ἡγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου». Σωτήρ μου γάρ ἐστιν ὁ Θεός. «Τὸ ἐμὸν πνεῦμα»· διττῶς ὀνομάζουσα τὴν ἑαυτῆς ψυχήν. «Ἡγαλλίασεν, φησί, τὸ πνεῦμά μου»· ἐπειδήπερ τοιούτων καταξιοῦμαι. «Ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου», ὁ ἐστιν, ὁ Θεός Σωτῆρα ἐξ ἐμοῦ τῷ κόσμῳ χαριζόμενος.

«Οτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ». Τίς γάρ εἰμι ἐγὼ πρὸς τοσοῦτον ἔργον; Αὐτὸς ἐπέβλεψεν· οὐκ ἐγὼ προσεδόκησα· ταπεινῇ γάρ ἡμην, ἀπερδίμμένη, οὐδὲν ἔτερον ἐπεκδεχομένη, ἡ ἀνδρὸς παρουσίαν· ἀντὶ ἀνδρὸς ἀπέρχεται Πνεῦμα ἄγιον· ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μεταβαίνω, καὶ εἰς ἄρρητον οἰκονομίαν ἔλκομαι· διὰ τοῦτο, «ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ».

recte factis, sed opus est Dei quae sunt supra naturam in me mirabiliter efficientis. Par est autem ut etiam voluntatis fructum proferam; adeo ut non modo corpus meum fructificet, sed et anima mea Deo in me mirabilia operanti fructum liberae voluntatis offerat; ideo inquit: *Magnificat anima mea Dominum;* scilicet non modo corpus, sed etiam anima mea. Quantum enim deservire et ingenti miraculo et recte factis mihi contingit, tantumdem glorificare eum, qui operatur in me portenta, ante omnia debedo.

XIX. *Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo:*¹ meus enim Salvator Deus est. *Spiritus meus,* dupli scilicet nomine designat suam ipsius animam. *Exsultavit,* inquit, *spiritus meus;* quoniam tam amplis donis digna habeor. *In Deo salutari meo,* hoc est, Deus mundo Salvatorem ex me largitur.

*Quia respexit humilitatem ancillae suae.*² Quid enim sum ego, si cum tanto opere conferor? Ipse respexit; ego ne suspicata quidem id sum; nam abiecta ego eram et contempta, nec aliud quidquam cogitare poteram praeterquam virum advenisse; at pro viro supervenit Spiritus sanctus: e terra in coelum transeo, et ad ministrandum ineffabili dispensationi asciscor. Propterea, *respexit humilitatem ancillae suae.*

¹ Lc. I, 47.

² Lc. I, 48.

XX. «'Ιδού γάρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαῖ. Καὶ ἔσυτὴν μακαρίζει· οὐκ ἐκ γλώττης λαλοῦσα, ἀλλὰ τὸ γεῦμα τοῦ ἄγιου Πνεύματος, τοῦ ἐπειλθόντος αὐτῇ, παρεχομένη, καὶ προφητεύουσά φησιν· «'Ιδού γάρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαῖ», οὐ σὺ δὴ μόνη. Ποίᾳ γάρ γενεὰ * ἔξ ἑκείνου τὴν Μαριὰμ οὐ μακαρίζει, τὴν ἀπειρόγαμον κατ' ἄνδρα, θεοφόρον δὲ κατὰ πνεῦμα; Καὶ προέλαθεν μὲν ὁ λόγιος τῆς προφητείας· ἡλήθευσεν δὲ ἡ ἔκβασις πρὸς τὸν λόγον.

*1789 **XXI.** «'Οτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός». Πῶς γάρ οὐ μεγαλεῖα; «'Οτι παρθένος οὖσα συλλαμδάνω, ὑπερβάσσα βουλήματι Θεοῦ τὴν φύσιν, καὶ καταξιουμένη ἀνευ ἀνδρὸς οὐχ ἀπλῆς εἶναι μήτηρ, ἀλλὰ καὶ τοῦ μόνου Σωτῆρος εἶναι μήτηρ.

Λέγει «ὁ δυνατός» ἐπειδήπερ ἀπιστήσειεν ἢν τις πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς συλλήψεως. Εἰ γάρ παρθένος οὖσα συλλάβῃ, φησίν, «ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός»· τῷ δύναματι τοῦ δυνατοῦ τὴν ἀπιστίαν παρὰ φύσιν ἐκβάλλουσα, ἵνα τις τῇ δυνάμει τοῦ ἐνεργοῦντος ἀναπέμψῃ τὸ κατόρθωμα· καὶ τὸ μὴ κατὰ φύσιν ἔξετάζων ἐκπέσῃ τῆς ἀληθοῦς συγκαταθέσεως τῶν ἀληθῶς γεγενημένων.

*1790 **XX.** *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.*¹ Et se ipsa beatam praedicat; non quasi ex ore proprio loquens, sed ad specimen Spiritus sancti, qui in eam supervenerat, verba facit ac vaticinatur, inquiens: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, nedum profecto * tu sola. Et sane quaenam extunc generatio non beatam appellat Mariam, nuptiarum nesciam, quod ad virum spectat, sed Deo fetam ex sancto Spiritu? Praecessit scilicet sermo propheticus; exitus vero sermonem veracem comprobavit.

XXI. *Quia fecit mihi magna qui potens est.*² Quomodo enim non (fecit) magna? Quandoquidem voluntate Dei ordinem naturae transcendens, virgo existens foetum gero, et digna habeor quae sine viro non solum sim mater, sed insuper mater eius sim, qui solus est Salvator.

Dicit, *qui potens est*; quandoquidem fidem abnuere de vera conceptus ratione quis posset? Et merito sane, si concepit virgo perseverans, *fecit*, inquit, *mihi magna qui potens est*, potentis nempe nomine incredulitatem removens, quae ex re ordinem naturae prætergrediente oritur, adeo ut ad potentiam (Dei) efficientis referre quis opus debeat; qui vero subtiliter perserutari id velit, quod non est secundum naturae leges, a veraci eorum quae vere facta sunt, fide excidat.

¹ Le. I, 48.

² Le. I, 49.

Καὶ ἐπάγει· «Καὶ ἄγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Οὐ γάρ ἐπεὶ ἔρχεται ὁ μονογενὴς αὐτοῦ εἰς γυναικα, ἥδη παρὰ τοῦτο μιαίνεται. "Ἄγιον γάρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐπειδὴ κἀγώ Παρθένος ἄγια. Οὐδὲν παραχραίνεται οὔτε ὁ συλλαμβανόμενος Σωτὴρ ἐν ἐμοὶ τῇ παρθένῳ πλάττων τὸ ἔδιον σῶμα. "Ἄγιος γάρ ἄγιως φορεῖ τὸ ἔδιον πλάσμα. Διὰ τοῦτο καὶ Πνεῦμα ἄγιον ἐπέρχεται· ἵνα ἄγια γενομένη ἡ σύλληψις ἄγιον παρασκευάσει καὶ τὸν τόκον γενέσθαι. "Ἄγιον τοίνυν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

XXII. «Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεᾶς γενεῶν». Κἀγώ συλλαμβάνω, καὶ αὐτὸς σῶμα φορεῖ· καὶ εἰς κόσμον ἔρχεται, καὶ μετὰ ἀνθρώπων ἀναστρέφεται, καὶ κάτω πολιτεύεται, καὶ πάντα οἰκονομεῖ· ἵνα ἐλεηθῶσιν οἱ ἀνάξιοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν τυγχάνοντες. Τοῖς μέντοι φοδουμένοις αὐτόν. Οὐ γάρ οἱ πάντη ἀνάξιοι ἐλεοῦνται· ἀλλὰ οἱ διὰ μετανοίας πρὸς φόδον μετατρεπόμενοι.

XXIII. «Ἐποίησεν οὖν κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ»· αὐτοῦ γάρ ἡ χείρ, οὐκ ἀνθρώπου τὸ ἔργον. «Διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους». Εἴ γάρ ἀλαζονείᾳ χρώμενος, οὐκ οἰεται δεῖσθαι μετανοίας, οὗτος διασκορπίζεται, αἰνιττομένη τῶν Ἰουδαίων τὸν λαὸν τὸν διασκορπισθησόμενον δι' ὑπερηφανίαν τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος. «Διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίᾳ * αὐτῶν». Αὐτὸς γάρ

*1792

Addit porro, et *sanctum nomen eius*. Non enim quod unigenitus eius ad mulierem diverterit, propterea iam polluitur. Sanctum enim est nomen eius, quoniam et ego Virgo sancta. Nihil contaminatur neque dum concipitur *Salvator*, suum in me virgine corpus plasmans. Sanetus enim sancte induit opus ipse suum. Idecirco etiam Spiritus sanctus supervenit, quo sancta exsistens conceptio, ut partus quoque sanctus sequatur, efficiat. Sanctum igitur nomen eius.

XXII. *Et misericordia eius a progenie in progenies.*¹ Et ego concipio, et ipse corpus assumit; et venit in mundum, et cum hominibus conversatur, et terrestrem vitam agit, et omnia disponit ut qui indigni erant propter multitudinem peccatorum, misericordiam consequantur. Verumtamen *timentibus eum*. Non enim participes sunt miserationum, qui penitus iis indignos se exhibent; sed qui per poenitentiam ad timorem flectuntur.

XXIII. *Fecit igitur potentiam in brachio suo;*² illius enim manus, non opus est hominis. *Dispersit superbos*. Nam si quis superbia tumens, haud putat se poenitentia indigere, hic disperditur. Subindicat autem Iudeorum populum, qui propter superbiam, qua *Salvatori* restitit, disperdendus erat. *Dispersit superbos mente cordis sui*.

¹ Lc. I, 50.

² Lc. I, 51.

τις ἔκαστος, ἐφ' οἷς διανοεῖται, ἔκατὸν σκορπίζει, ἀνάξιος τῆς τοῦ Ἰησοῦ κλήσεως γενόμενος.

XXIV. «Καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὑψώσει ταπεινούς». Μεγάλα γάρ ἐφρόνουν Φαρισαῖοι καὶ Γραμματεῖς, τὰς πρωτοκαθεδρίας μετιόντες· ὃν καθηρέθησαν διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀντιλογίαν.

«Καὶ ὑψώσειν ταπεινούς» τοὺς ἀπεσκορπισμένους, ἐπειδὴ τῷ οὐρανόθεν καὶ ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐλθόντι πεπιστεύκασιν. «Πεινῶντας ἐνέπληγεν ἀγαθῶν». Ἐλίμωττε γάρ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων πλὴν Ἰουδαίων. «Καὶ πλουτοῦντας ἔξαπέστειλε κενούς». Ἰουδαίους δηλαδὴ, πεπλουτηκότας τῇ νομοθεσίᾳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀγίων προφητῶν. Οἵτινες ὑπερηφανίᾳ ὑπερμαχήσαντες, καὶ λίαν τῷ ἀξιώματι ἐπαρθέντες, διὰ τὸ μὴ ταπεινῶς προσελθεῖν τῷ ἐνανθρωπίσαντι, ἔξαπεστάλησαν κενοί, μηδὲν ἐπιφερόμενοι, μήτε πίστιν, μήτε γνῶσιν, μήτε ἐλπίδα ἀγαθῶν· ἀλλ' ἐκπεπτώκασι καὶ τῆς ἐπιγείου Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς μελούσης ζωῆς.

PG 85, 1792 **XXV.** «Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ»¹ οὐκ ὄνοματίζει, τὸν ἀληθινὸν σημαίνει· οὐ τοὺς ὄνόματι σεμνούνομένους, ἀλλὰ τοὺς τὴν πίστιν διατετηρήκότας τῆς προσηγορίας. «Μνησθῆναι ἐλέους, καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέ-

1432

*1791 Unusquisque enim per * se pro mentis suaे sensu semetipse disperdit, et indignum se praestat, quem Iesus vocet.

XXIV. *Deposit potentes de sede, et exaltavit humiles.*¹ Magnos enim spiritus gerebant pharisaei ac scribae, et primas cathedras ambiebant,² e quibus, propterea quod Iesu contradixerunt, deturbati sunt.

*Et exaltavit humiles dispersos, quoniam ipsum e coelo et ab alto venisse crediderunt. Esurientes implerit bonis.*³ Universum enim hominum genus, iudeis exceptis, fame laborabat. *Et divites dimisit inanes;* iudeeos videlicet, qui et accepta lege et sanctorum prophetarum doctrinis ditati fuerant. Qui quidem quoniam, pro eorum superbia acriter contendentes, suaque dignitate valde elati, ad Salvatorem humano habitu inter eos versantem accedere humiliter animum non induxerunt, vacui dimissi sunt, nihil secum afferentes, neque fidem, neque cognitionem neque spem bonorum; sed a terrestri Ierusalem iuxta ac a futura vita exciderunt.

PG 85, 1791 **XXV.** *Suscepit Israël puerum suum;*⁴ non ad nomen (Israëlis) spectat, sed verum (Israëlem) designat, scilicet non eos qui nomine gloriantur, sed qui nominis fidem servaverint. *Recordatus misericor-*

¹ Lc. I, 52.

² Matth. XXIII, 6; Lc. XI, 43.

³ Lc. I, 53.

⁴ Lc. I, 54.

ρας ἡμῶν, τῷ Ἀθραὸν καὶ τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῷ Ἰακώῳ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα».

Τελειοῖ τὴν προφητείαν, οὐ μόνον τὴν ἴδιαν, ἀλλὰ καὶ τῶν προφητῶν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ μέλλοντος ἐξ αὐτῆς γεννᾶσθαι, τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ούκ οὖν εὐτελέστερα μὲν ἡ Μαρία προφητεύει, τῇ τελειοτάτῃ οἰκονομίᾳ διακονουμένη· καὶ ἀγάλλεται αὐτῆς τὸ πνεῦμα ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Εὐφρανέσθω δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῷ νυμφίῳ καὶ Σωτῆρι. Εἰ γάρ ἔκεινη εὐφραίνετο καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἔργου, πῶς οὐ μᾶλλον χρὴ τὴν Ἐκκλησίαν νυμφευθεῖσαν, καὶ ἥδη τὰ σπέρματα τοῦ ἄγίου νυμφίου δεξαμένην τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀγγελιῶν λόγων, πλέον μὲν εὐφράνεσθαι, ἀδιαλείπτως δὲ ἀγγαλιᾶσθαι, εὐχαριστεῖν δὲ ὑπερβαλλόντως, εὐδοκιμεῖν δὲ ἀρεσκόντως ἐν ἔργοις ἀρετῆς τῷ παραγενομένῳ Σωτῆρι Χριστῷ; ΖΩ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

diae suae, sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et Isaac et Iacob, et semini eius in saecula.¹

Vaticinium non suum duntaxat, sed et prophetarum absolvit pollicitatione Dei, qui ex ipsa nasciturus erat communis Salvator Iesus Christus. Non humiliora itaque vaticinatur Maria, dum perfectissimae dispensationi ministrat; et exsultat spiritus eius in Domino. Exsultet et Ecclesia in sponso ac Salvatore. Si enim laetatur illa vel ante operis exitum, qui non magis congruit ut Ecclesia iam desponsata et per angelici sermonis doctrinam sancti Sponsi semine iam fecundata, multo magis gaudeat, et gaudeat indesinenter, et mirificas gratias agat, et virtutis operibus placere studeat Christo, qui factus est ei Salvator? Cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

SALONIUS Viennensis Allobrogum ² (saec. V)

IN PARABOLIS SALOMONIS EXPOSITIO

1433 *Veranus.* – Quid est quod ait: *Sapientia aedificavit sibi domum,³* PL 53, 974
et quam domum aedificavit sibi?

Salonius. – Sapientia, id est Dei Filius, aedificavit sibi domum, qui ipse creavit hominem in utero Virginis, quem in unitate sua personae assumpsit.

¹ Lc. I, 55.

² Vel Genavensis (Clavis, 499).

³ Prov. IX, 1.

● PL 53, 988, 999.

● GELASIUS CYZICENUS (saec. V). PG 85, 1194, 1196, 1236, 1253, 1280,
1281.